

INTRODUCTION OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE CHILDREN TO SOCIAL AND LEGAL NORMS

Maryambibi Abdullayeva Djumaniyazovna
TVCHDPI Lecturer, Faculty of Preschool Education
E-mail:maryambibi.abdullayeva@mail.ru
Tel: 97 775 58 84

ABSTRACT

One of the most important tasks today is to actively involve preschoolers and younger schoolchildren in the process of social relations, to teach them how to effectively organize interpersonal communication. Their successful adoption of social and legal norms is of particular importance in order to make them active participants in this process. It is known that interaction between people is based on certain social and legal norms. In many cases, the process of relationships, governed by social and legal norms, also serves to express the level of culture of the participants.

Behavior in public places, visiting cinemas, catering, consumer services, using public transport, and observance of traffic rules reflect the general culture of the individual.

Keywords: legal state, legal society, personality, student, primary school age, public place, public transport, norm.

АННОТАЦИЯ

Одна из важнейших задач сегодня - активно вовлекать дошкольников и младших школьников в процесс социальных отношений, научить их эффективно организовывать межличностное общение. Успешное принятие ими социально-правовых норм имеет особое значение для того, чтобы сделать их активными участниками этого процесса.

Ключевые слова: правовое государство, правовое общество, личность, ученик, младший школьный возраст, общественное место, общественный транспорт, норма.

ANNOTATSIYA

Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarni ijtimoiy munosabatlar jarayoniga faol jalb etish, shaxslararo muloqotni samarali tashkil etishga o'rgatish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Ularni jarayonining faol ishtirokchilari bo'lishlariga erishishda ular tomonidan ijtimoiy-huquqiy meyorlarning muvaffaqiyatli o'zlashtirilishi o'ziga xos ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, kishilar o'rtasidagi o'zaro aloqa muayyan ijtimoiy-huquqiy me'yorlar asosida tashkil etiladi.

Kalit so'zlar: huquqiy davlat, huquqiy jamiyat, shaxs, tarbiyalanuvchi, kichik maktab yoshi, jamoat joyi, jamoat transporti, me'yor.

KIRISH

Mustaqil O'zbekistan Respublikasida shakllanayotgan milliy istiqlol g'oyalari fuqarolarni Respublika Konstitutsiyasida ehtirol etilgan insonparvar, demokratik, huquqiy davlat va huquqiy jamiyatni barpo etishdek ezgu maqsad atrofida birlashtirishga xizmat qiladi. Har bir fuqaroning ijtimoiy-siyosiy, huquqiy faolligini yuzaga keltirish, huquqiy madaniyatini qaror toptirish - fuqarolik (huquqiy) jamiyatning asosiy talabi sanaladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI (LITERATURE REVIEW).

Nutq insonlargagina xos bo'lgan faoliyat turlaridan biri hisoblanadi. Faoliyat turi sifatida aniq maqsadga yo'naltirilgan nutq "kishilik taraqqiyoti tarixida yuzaga kelgan va o'zaro muomalani tashkil etish uchun zarur so'zlashuv ko'nikmalarining rivojlanishi natijasida mustahkamlangan" (Большая психологическая энциклопедия. – Москва: Эксмо, 2007. – С. 396). Nutqning og'zaki va yozma shakllari mavjud bo'lib, kishilar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar jarayonida asosan og'zaki nutqdan foydalaniladi. Insoniy faoliyatning ushbu turi "mavhum-mantiqiy fikrlash va ongning shakllanishiga xizmat qiladi. Nutq negizida kechadigan fikriy faoliyat jarayonida esa tasavvurning shakllanishi ro'y beradi... Nutqning hissiy imkoniyati tufayli inson u yoki bu voqea-hodisaga o'z munosabatini bildiradi" (Большая психологическая энциклопедия. – Москва: Эксмо, 2007. – С. 396).

So'zlashish (suhbatlashish) jarayonida ikki yoki undan ortiq kishilarning bir-birlariga, atrof-muhitga, o'zlarini o'rab turgan ijtimoiy va moddiy borliqqa nisbatan munosabatlarini bildirishda muhim ahamiyat kasb etib, jamoatchilik tomonidan tan olingan me'yor (qoida)larga amal qilish har bir shaxs zimmasidagi burch sanaladi. Bu burchning to'la bajarilishi esa shaxs tomonidan so'zlashuv me'yorlarining puxta o'zlashtirilishini taqozo etadi. SHu bois oilada va ta'lim muassasalarida bolalarni yoshlikdan so'zlashish me'yorlari bilan tanishtirib borish muhim ijtimoiy-pedagogik vazifalardan biridir.

TAHLIL VA NATIJALAR (ANALYSIS AND RESULTS).

Maktabgacha ta'lim yo'nalishidagi tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilari hamda kichik maktab yoshidagi bolalarda so'zlashuv me'yorlariga amal qilish ko'nikma hamda malakalarini shakllantirish quyidagi vazifalarni bajarish orqali ta'minlanadi:

1. Bolalarni "so'zlashish" hamda "muomala", shuningdek, "so'zlashish me'yorlari" ("muomala me'yorlari") kabi tushunchalar bilan tanishtirish.
2. Bolalarga so'zlashuv (muomala)ning, kishilar o'rtasida o'zaro munosabatlarni tashkil etishdagi ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatini ko'rsatib berish.
3. Bolalarda so'zlashuv (muomala) me'yorlariga amal qilmaslikning salbiy oqibatlaridan xabardor qilish.

Bolalar asta-sekin tanishish chog'ida quyidagi iboralarni qo'llashga odatlanishlari kerak:

1. Siz bilan tanishishga ruxsat eting!
2. Siz bilan yaqindan tanishishni xohlardim!
3. Keling, tanishaylik!

So'zlashishda, odatda, biror-bir narsa yuzasidan iltimos qilishga ham to'g'ri keladi. Bu holda dastlab uzr so'rash kerak. Chunki murojaat qilinadigan kishi biror ish bilan mashg'ul bo'lishi yoki biror narsani o'ylayotgan bo'lishi mumkin. Shuning uchun "Uzr!", "Kechirasiz!", "Ruxsat

bersangiz!” kabi soʻzlar bilan murojaat qilib, keyingina, “Iltimos!”, “Mumkin boʻlsa...”, “Agar Sizga noqulay boʻlmasa...”, “Agar Sizga qiyinchilik tugʻdirmasa...” degan holda iltimos qilish zarur.

Suhbatlar chogʻida savol bilan murojaat qilishga nisbatan ham talablar qoʻyiladi. Bu talablar quyidagilardan iborat:

1) ochiq soʻz, salgina tabassum qilish;

2) umumiy axloqiy meʼyorlardan kelib chiqqan holda maʼlum soʻzlarni qoʻllash (bunda “Rahmat”, “Tashakkur”, “Minnatdorman”, “Sogʻ boʻling!”, “Uzoq umr koʻring!”, “Ishlaringiz oʻngidan kelsin!”, “Kuningiz xayrli oʻtsin!”, “Omadingizni bersin!” kabi soʻz va iboralardan foydalanish mumkin).

Soʻzlashish meʼyorlariga koʻra suhbat chogʻida suhbatdoshga toʻgʻri murojaat qilish ham muhim hisoblanadi. Suhbatlar chogʻida odatda suhbatdoshga “Sen” yoki “Siz” deb murojaat qilinadi. Bunda suhbatdoshning yoshi va oʻziga qay darajada yaqinligi inobatga olinadi. Oʻzbek xalqida tengdoshlarga nisbatan “Sen”, katta yoshdagilarga nisbatan esa “Siz” deb murojaat qilinadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR (CONCLUSION/RECOMMENDATIONS).

Shunday qilib, soʻzlashish (suhbatlashish) ikki yoki undan ortiq kishilarning bir-birlariga, atrof-muhitga, oʻzlarini oʻrab turgan ijtimoiy va moddiy borliqqa nisbatan munosabatlarini bildirish jarayoni sanaladi. Kishilar oʻzaro soʻzlashish (suhbatlashish) vaqtida jamoatchilik tomonidan tan olingan meʼyor (qoida)larga amal qiladilar. Shu sababli maktabgacha taʼlimning tayyorlov guruhlaridagi tarbiyalanuvchilarni va boshlangʻich sinf oʻquvchilarini soʻzlashish meʼyorlaridan xabardor qilishga alohida eʼtibor qaratish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI (REFERENCES)

1. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat - T., 2006.
2. Tolipov Oʻ., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari - T.: 2006. - 260 b.
3. J.Gʻ.Yoʻldoshev «Pedagogik texnologiya asoslari», T: «Pedagog», 2004 yil.
4. Bolalarni maktabga tayyorlashda noanʼanaviy oʻyinlardan foydalanish. T., RTM. 2004 y.
5. Saidaxmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar - T: Moliya nashr., 2003
6. Ishmuhammedov R.J. va b.q. Taʼlimda innovatsion texnologiyalar.-T.: 2008
7. R.A Mavlonolva, N.X.Rahmonqulova, .O.Matnazarova, M.J.Abdullayeva “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” .-T.: 2015 yil.